

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ד"ר גבריאל אלכסנדר:
דבר תורה שבת פרשת "דברים"
קהילת "מבקשי דרך"
ד' באב תשס"ט, 25 ביולי 2009

שבת שלום,

"ארצכם שממה, עריכם שרופות אש, אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה, ושממה כמהפכת זרים" (ישעיהו, א:7), כך הנביא ישעיהו בדברי תוכחה, בהפטרה ל"שבת חזון", השבת לפני ט' באב.

לפני שבוע ימים חזרתי מסיוור בפולין. "ארצכם שממה, עריכם שרופות", כך חשתי כאשר סיירנו, אנו יידי בית לוחמי הגטאות במרחביה של פולין. אכן, מנקודת מבט ציונית, פולין לא ארצנו היא. אבל, לא נכון ולא ראוי להתעלם מהעובדות ההיסטוריות. שם, במרחביה פולין של היום, חיו יהודים, התגוררו, יצרו, פעמים פרחו ופעמים דוכאו, משך דורות-דורות, מאות בשנים. את החיים ואת הטוב הם ביקשו, לעצמם, לצאצאיהם, למשפחותיהם ולשכניהם. ומכל תרבות ענק זאת לא נשאר דבר, כלום (כמעט).

באנדרטה באושוויץ-בירקנאו ארגנו טקס. ברשות הוריי שיחיו, על פי בקשתם ומצוותם, כמתבקש מהמקום הנורא אמרתי קדיש, לזכר סבא, אבא של אבא, אשר נרצח באושוויץ, לזכר סבתא, אמא של אמא, לזכר קרובים אחרים, לזכר יהדות גרמניה ואוסטריה, לזכר יהודים ובני אדם בכלל, אשר נרצחו על לא עוול בכפם. לזכרם של כל אלה אבקש להקדיש את דבר התורה בשבת פרשת דברים, שבת חזון, כאן בירושלים, בקהילת קודש מבקשי דרך.

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

"אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן

במדבר בערבה, מול סוף, בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב."
(דברים, א:1)

מאז ראשית המאה ה-19 ביקש חקר המקרא לראות בספר דברים כספר אשר על בסיסו עוצבה הרפורמה הדתית של יאשיהו מלך יהודה, רפורמה אשר התחוללה במחצית הראשונה של המאה השישית לפנה"ס. עקרון אחדות הפולחן ומרכזיות הפולחן בירושלים, הוא שהוביל חוקרים להשערה, כי ספר דברים הוא הספר שמצא חלקיהו הכהן, כמסופר במלכים ב' פרקים כ"ב-כ"ג. והרי קודם לרפורמה זאת, התקיימו מזבחות גם מחוץ לירושלים, וגם נביאים כמו אליהו, אלישע, עמוס, הושע ואחרים לא הדגישו את עקרון עבודת ה' אך ורק במקדש בירושלים, ובעצמם הקימו מזבחות וזבחו לה' ברחבי הארץ.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ספר **דברים** שונה מכל קודמיו בכך שהוא מכיל בעיקרו את דבריי משה, המובאים בלשון הרצאה, על פי רוב בגוף ראשון, שכיחות בשילוב הפתיח, "ואומר אלכם בעת ההיא לאמור" (**שם**, א:9), מעין דרשות-דרשות, אשר פרשני וחוקרי המקרא לדורותיהם ולשיטותיהם, מפרקים ומחברים, כדי להוכיח את טיעוניהם והשקפות עולמם.

התורה העניקה למשה תפקיד מרכזי בעיצוב העם ועיקרי אמונותיו. הוא האיש אשר הוציא את בני ישראל ממצרים, הנהיג אותם ארבעים שנה במדבר ועמד בראש כיבוש עבר-הירדן המזרחי. את משימתו המרכזית, זאת אשר בזכותה זכה למעמד בכיר בתפיסות התיאולוגיות של כלל הדתות המונותאיסטיות, הזכיר משה בפרשת "דברים" בקיצור נמרץ, כמעט בדיעבד, "ואצוה אתכם בעת ההיא [הכוונה למעמד בחורב] את כל הדברים אשר תעשון." (**שם**, א:18) העיר על כך שמואל אפרים ליונשטם בערך "משה" באנציקלופדיה המקראית, שלא משה ציווה את העם או הנהיגו על פי רצונותיו הוא אלא, התורה הדגישה בכל לשון של הדגשה, שבמצוות ה' מילא משה את תפקיד מנהיג העם. ועם כל זאת ועל אף כל זאת, לעומת מעמדו המרכזי של משה בתורה, הוא הוזכר מעט, אם בכלל, בספרי נביאים וכתובים, שהם עיקר ספרי התנ"ך, כאשר היוצא מהכלל היחיד, המוכיח בדיעבד את הכלל, הוא ספר **יהושע**.

את מאמרו "משה" משנת 1904 פתח אחד העם בדיון בסוגיה, "[שיש] חוקרים המתפלספים [כך במקור] בדבר השפעתם של 'דיבורי ההיסטוריא' על מהלך החיים של המין האנושי, שהללו אומרים: 'הגבורים' הם יוצרי ההיסטוריא, והעם אינו אלא חומר ליצירתם; והללו אומרים: לא, כי העם הוא הכוח המקורי, ו'גיבוריו' בכל דור הם אך תולדות מחויבות ממצבו של הדור (...)."

הסופר/העורך/המחבר המקראי התקשה עם מנהיגי ישראל מאז ימי בראשית, התבטא באיפוק באשר לאופיים וסלד ממוסד המלוכה המהווה את עיקר הסיפור ההיסטורי של ספרי **שמואל ומלכים**. בכל ספרי התנ"ך אין דמות אידיאלית, מושלמת. משה אינו יוצא מכלל זה, אף כי הכתוב הרעיף עליו שבחים וידועה האמרה, "והאיש [משה] (...) עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה" (**במדבר**, יב:3).

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

מתוך "נבו" מאת אנדה פינקרפלד עמיר

אָנְכִי, עָבַד לָהֶם, נִשְׁלַחְתִּי מִשְׁמַחֲוֹת אָנוּשׁ,
וְנִחְתָּיִן, הָיָה לֹא הָיוּ לִי.
וְאִם לְבֵיתִי פָּשִׁיתִי,
אוּ אֲזִי כְּלִימִי לֹא נִחְוֹנִי.
וְאִף אָחִי לֹא רָחַמְנִי,
וְאִף אֲחוֹתִי הוֹקִיעַתִּי,
עַל מַצַּט זֶה הַשּׁוֹב לְבֵיתִי:
הַמִּיטוּ עָלַי קְלוֹן

אָכֵן נִשְׁוֹל נִשְׁלַחְתִּי מִשְׁמַחֲוֹת אָנוּשׁ.

מִי, מִי רָאִנִי כִּי מֵר לִי,

שְׁבַעְתִּי מֵר.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

אכן, הסיפור המקראי מתאר את משה כאדם אשר שם את שליחותו מעל האינטרס האישי ורואה בה, בשליחות, את ייעודו הבלעדי בחיים. אך, משה הוא מנהיג בשר ודם והטקסט המקראי מבקש לתאר אותו כבן אנוש, בעל קווי אופי חיוביים, בעיקרם, אך גם קווי אופי בעייתיים. הסופר המקראי סבר שמחובתו גם לספר על התמודדותו של משה עם אפוזיציה אשר קמה נגדו, ערערה על מנהיגותו והמקורבים אליה. הליכת העם אחר משה גרמה גם לסבל ומחסור. תלונות ומרידות במשה היו שכיחות. כבר בשעת המשא ומתן בין משה לבין פרעה הטיח בו העם, שיוזמותיו גורמות להכבדת עול השעבוד. במדבר חשש העם מאובדן מוחלט, בשל חוסר מים ומזון. העם גם התלבט, ומרד, במעמד קבלת עיקרי התורה.

יש חוקרי מקרא הרואים בספר **דברים** מעין מצע ל"מדינת יהודים" עתידית, חזון אוטופיסטי. לפי גישה זאת, לפנינו למעשה ניסוח אידיאלי של העקרונות על פיהם הממלכה היהודית הנאמנה למצוות האלוהים ראוי שתתנהל. ואכן, בנאום הפתיחה של משה בפרשה שלפנינו נכללו עקרונות ראויים אשר אמורים היו להבטיח ממשל נאות. למשל, מזכיר משה בתחילת ספר **דברים** את המהלך אשר על-פיו מונו השופטים הראשונים ומייחס לעצמו את הרעיון כנאמר שם: "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם. (...)" ואתן אותם ראשים עליכם, שרי אלפים, ושרי מאות, ושרי חמישים, ושרי עשרות, ושוטרים לשבטיכם. (...)" ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו." (**דברים**, א: 13-16, בדילוגים)

מינוי השרים, השופטים והשוטרים תירץ משה כאן בטענה, "לא אוכל לבדי שאת אתכם." (**שם**, א: 9) דון יצחק אברבנאל בפירושו לספר **דברים** התקשה בפסוק זה "היותר קשה עלי בזה הדרוש הוא". רוצה לומר, הוא מחה כנגד משה, שייחס לעצמו את רעיון מינוי השופטים ולא הזכיר בהקשר זה את יתרו. בפסוקים אלה ביקש אברבנאל גם לאבחן מקווי אופי של משה וכתב, "כי משה אדונינו לא רצה להסיר עצמו מכל ההנהגה. אבל אמר [הוא], לא אוכל לבדי שאת אתכם, רוצה לומר מבלי שותפות."

אף אם הסופר המקראי ביקש לתאר אדם בשר ודם, הרי שבדיעבד זכה משה במורשת ישראל לאידיאליזציה. אולי תרמה לכך גם העובדה המצערת, שבני ישראל, התקשו מאז ומעולם, ונדמה כי עד לעצם רגעים אלה, לבחור לעצמם מנהיגים ראויים. **בשבת חזון** נכון

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

להזכיר שיוסף בן-מתתיהו בספרו **תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים** העלה את הטענה, כי אסון חורבן בית שני בא לעם ישראל בשל משבר מנהיגותי נורא וכסילות מדינית מוחלטת.

כאן בקהילת "מבקשי דרך" מותר וראוי גם לשאול, היה או לא היה משה? העיר ליונשטם במאמרו על משה שהוזכר כאן כבר מקודם, כי השאלה אם דמותו ההיסטורית של משה ניתנת לשחזור באמצעות ניתוחם של סיפורי התורה, שנויה במחלוקת בין החוקרים. וכתב על כך אחד העם במאמרו "משה" משנת 1904, "שלא כל אמת ארכיאולוגית היא גם אמת היסטורית". והוא המשיך שם, "אם באמת היה האיש משה במציאות, אם באמת חי ופעל באופן מתאים למה שמקובל באומתנו (...) וכדומה מן השאלות (...) מבטל אני בלבי כל אלה בבת אחת בתשובה פשוטה וקצרה: זה משה האיש הקדמון (...), משה שלנו, זה שצורתו קבועה בלב עמנו מדור דור והשפעתו על חיינו הלאומיים לא פסקה מימי קדם ועד עתה. ומציאותו ההיסטורית של משה זה אינה תלויה כלל בחקירותיהם [של חכמי אומות העולם]."

תודה, ושבת שלום!

מקורות

- אחד העם, "משה", כפי שנכלל באסופה, **אחד העם על פרשת דרכים**, בעריכת ירמיהו פרנקל, 1948, ע"מ ר"ז-רכ"ב.
- יצחק אברבנאל, **פירוש על התורה, ספר דברים**, ירושלים תשכ"ד.
- שמואל אברמסקי, "משה", **האנציקלופדיה העברית, כללי, יהודית וארצישראלית**, כרך כ"ד, תשל"ב, ע"מ 524-528.
- שמואל אפרים ליונשטם, "משה", **אנציקלופדיה מקראית**, כרך ה', 1968, ע"מ 482-495.
- אנדה פינקרפלד עמיר, "משה" [מתוך אנתולוגיה של חיים באר, בסדרת הרצאות בבית שמואל, ירושלים].
- רבקה רהט, "מנהיגות", **אנציקלופדיה למדעי החברה**, כרך ג', 1967, ע"מ 578-582.

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל